

## ГЕНЕАЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОГО ШЛЯХЕТСТВА: ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛА (ДРУГА ПОЛОВИНА XVIII — СЕРЕДИНА XIX СТ.)

**Анотація.** У статті висвітлено актуальні питання дослідження генеалогії українського шляхетства другої половини XVIII — середини XIX ст. в контексті національного культуротворення та новітніх культурологічних парадигм. Схарактеризовано питання методології та методики українського історичного джерелознавства, які забезпечують теоретичний базис культурознавчих досліджень на сучасному етапі. Також представлено нові концептуальні підходи щодо розвитку національної історіографії та наукового українського родознавства.

**Ключові слова:** генеалогічні дослідження, національне культуротворення, українське історичне джерелознавство, культурна самоідентифікація, українське шляхетство, малоросійське дворянство, національна аристократія, наукове українське родознавство, українознавство.

**Анотація.** В статье отображены актуальные вопросы исследования генеалогии украинского шляхетства второй половины XVIII — середины XIX ст. в контексте национального культурного строительства и новых культурологических концепций. Схарактеризованы вопросы методологии и методики украинского исторического источниковедения, которые обеспечивают теоретический базис культурологических исследований

Серед актуальних проблем дослідження історії та теорії української культури другої половини XVIII — середини XIX ст. є висвітлення ролі національної еліти у державотворчих та культуротворчих процесах України. Цей період позначений особливим духовним піднесенням національної самосвідомості в усіх сферах громадсько-політичного, інтелектуального та культурного життя, а також характеризується якісно новим етапом національного відродження. Важлива роль у його забезпеченні належить представникам українського шляхетства, з якого вийшли видатні державно-політичні та культурно-громадські діячі України. На початку XIX ст., як підкреслює професор Шкляр Л. Є., “на історичній арені з’явився тип людини, здебільшого — це представник національно-аристократичних кіл, широко освічена постать, духовно зба-

на современном этапе. Также представлены новые концептуальные подходы в развитии национальной историографии и научного украинского родоведения.

**Ключевые слова:** генеалогические исследования, национальное культурное строительство, украинское историческое источниковедение, культурная самоидентификация, украинское шляхетство, малороссийское дворянство, национальная аристократия, научное украинское родоведение, украиноведение.

**Summary.** In the article reflection of the actual question at the investigation in the genealogy for the Ukrainian shlahta of the second half XVIII — the middle XIX-th century into the context of the national culturality and the new culturological conception. Characteristics of the question systematic and methodic for the Ukrainian historical description and source, which provide for theoretical basis at the culturological investigation on the contemporary stage. Also represent of the new conceptual approach in the development of the national historical description and the scientific Ukrainian genealogical study.

**Key words:** genealogical investigation, national cultural construction, Ukrainian historical description, cultural self-identification, Ukrainian shlahta, parvarossition nobleman, national aristocrat, scientific Ukrainian’s genealogical study, Ukrainian’s study.

гачена та інтелектуально розвинена, для якої поняття “національна ідея”, “національний символ”, “національна свобода” — є привід до вчинку” [29, 67]. Серед кола різних національно-аристократичних династій України наприкінці XVIII — на початку XIX ст. з яскраво окресленою національною самосвідомістю та почуттям національної гідності, особливо виділяються нащадки гетьмансько-старшинського середовища, а тому актуальними постають питання генеалогічних досліджень в усіх їх проявах.

У цьому контексті сучасний стан історичної генеалогії та родознавства як спеціальних історичних дисциплін істотно розширюють спектр їх застосування, і, насамперед, на засадах українознавчої науки. Перш за все, вони здатні самостійно розв’язувати важливі та актуальні проблеми сучасної історичної

та культурологічної науки, а також суттєво збагачують методологічний інструментарій і концептуальні підходи багатьох гуманітарних дисциплін. По-друге, ці дисципліни мають важливе значення у своєму традиційному, допоміжному сенсі, передусім для встановлення ступеня вірогідності та опрацювання фактографічного матеріалу з обсягу численних політичних, соціально-економічних і демографічних проблем історії та культури українського народу. По-третє, генеалогія та родознавство й на сьогодні не втратили первісних (утилітарно-прагматичних) функцій, у тому числі для реконструкції родинних зв'язків та сімейної історії взагалі. В українській історіографії “родознавство” практично є перекладом українською мовою терміну генеалогія (від давньогрецької — рід, народження та слово “наука”), який в середині 90-х років ХХ ст. ввійшов до понятійного апарату сучасних українських дослідників. Термін використовується переважно у значенні історичної дисципліни.

При дослідженні генеалогії українського шляхетства другої половини ХVІІІ — середини ХІХ ст. найактуальнішим є питання історіографії та джерел. Новітні підручники Павленко С. Ф. “Історичне джерелознавство” (К., 2002), довідник Варшавчик М. Я. “Джерелознавство історії України” (К., 1998), монографічні праці та статті Калакури Я. С. “Історіографія та джерельна база українознавчих досліджень” (К., 2007) містять гносеологічні трактування поняття історичного джерела, яке є “результатом людської діяльності і містить у собі історичну інформацію, тобто виступає носієм інформації про історичні події та явища; водночас саме історичне джерело виступає як пам'ятка матеріальної та духовної культури епохи, в яку вони були створені” [6, 65–66].

Успіхи сучасної української генеалогії представлено у працях С. І. Білоконя, Л. В. Войтовича, Л. І. Горенко, Я. Р. Дашкевича, В. В. Ковалинського, В. В. Кривошеї, С. М. Лисенко, В. Б. Любченко, В. В. Опанасенко, О. В. Русіна, В. Д. Собчук, О. О. Терентьева, В. В. Томазова, Є. А. Чернецького, Н. М. Яковенко; розвідки українських діаспорних родознавців [2; 3–5; 9;

11; 12; 15–16; 22; 27; 28]. Історія становлення вітчизняного родознавства та науковий доробок українських дослідників систематично викладається у науково-методичному посібнику В. В. Томазова “Родовід” (К., 2001). У посібнику автором вперше в українській історіографії визначено хронологічні межі утилітарного та наукового періодів вітчизняної генеалогії. Історіографічний характер має також стаття В. В. Томазова “Становлення української генеалогії як наукової дисципліни. Початковий етап”, де автор уперше розглянув генеалогічний доробок двох істориків — О. М. Марковича та М. О. Максимовича як перший етап у переході від утилітарної генеалогії до наукової [23, 97–101]. У розвідці дослідник повертається до висунутої в попередній праці проблеми визначення хронологічних меж різних етапів у становленні вітчизняного родознавства. При цьому необхідно враховувати, що в сучасній історичній науці існують чотири підходи до визначення поняття історичного джерела та його природи: позитивістський (де історичні джерела — пам'ятки минулого, які містять інформацію про історичні події та явища); марксистський (історичні джерела — продукти певних суспільних відносин); культурологічний (історичні джерела — явища культури); неокантіанський (історичні джерела — це, насамперед, продукти індивідуальної людської психіки). З точки зору філософії, науки перші три підходи тяжіють до онтології, а останній — до гносеології. Також виникає нагальна потреба у культурологічному визначенні джерела, як “продукту цілеспрямованої людської діяльності, явища культури” [6]. Водночас, вирішення вищезазначених проблем спонукає до провідної мети цієї статті: на основі історико-документальних джерел і досягнень генеалогічної науки реконструювати типологію представників гетьмансько-старшинського середовища та їх нащадків як національного культурно-інтелектуального феномену. Актуальність дослідження в культурологічному аспекті полягає, перш за все, у відновленні історичної справедливості і наукової об'єктивності стосовно їх ролі в розвитку української національної культури. При цьому залучено культурологічні методи-підходи,

зокрема, акмеологічний та метод просопографії. Особливо нагальним в цьому аспекті є метод реконструкції, адже, як підкреслює Н. Яковенко, “реконструюючи історію, ми її конструємо” [32].

Нині спостерігається зацікавленість представниками багатьох соціогуманітарних дисциплін до теоретичних і методологічних засад, а також до практичних методик і процедур історичної генеалогії. При цьому необхідно підкреслити, що предметна сфера родовідних студій обіймає не тільки аристократичні (елітні) соціальні верстви та прошарки, а й неаристократичні (непривілейовані) спільноти. Так, генеалогія козацької старшини, як і родознавство інших панівних верств Європи, у своєму становленні пройшла два основних етапи: 1) практичний (утилітарний), коли вона була покликана обґрунтувати права нової еліти на привілейоване становище у суспільній ієрархії Української козацької держави, та 2) науковий, що позначився критичним ставленням до джерельної бази, засвоєнням європейського досвіду з методики реконструкції родоводів, а також розробкою теоретико-методологічних підвалин національного родознавства та спроможністю дисципліни робити самостійний внесок у розв’язання певних проблем вітчизняної історії [24].

Українська генеалогія нагромадила значний досвід родовідних досліджень, вироблений у процесі оформлення національної аристократії впродовж XVII–XIX ст. [3]. Українська народна революція на чолі з Б. Хмельницьким та утворення Української козацької держави — Гетьманщини значно змінили соціальну структуру українського суспільства, висунувши на верхні щаблі ієрархічної структури нову панівну верству — козацьку старшину. Нова українська еліта потребувала юридичного закріплення власного привілейованого становища, намагаючись довести свої спадкові шляхетські права, що привело до відновлення утилітарного періоду у вітчизняному родознавстві. Тому, коли в більшості країн Європи процес формування національних еліт давно завершився та почався період наукового вивчення генеалогії панівних верств, в Україні утилітарний період немовби

розпочався знову. Утилітарний етап генеалогії козацько-старшинських родів охоплює період від другої половини XVII ст., коли розпочався процес формування нової української аристократії — козацької старшини, до середини XIX ст., коли процес офіційного визнання козацької старшини у російському дворянстві закінчився та з’явилися можливості критичного ставлення до об’єкта дослідження. Як підкреслює В. Томазов, нетривалий утилітарний етап козацько-старшинської генеалогії залишив незначний обсяг родовідних творів практичного характеру [24]. Стара шляхта, яка залишилася на українських теренах після Української національної революції на чолі з Б. Хмельницьким, була більш стурбована намаганнями потрапити до нової панівної верстви, а козацька старшина прагнула отримати шляхетські привілеї. Тому тільки у третьому-четвертому поколіннях, коли нащадки нової еліти остаточно закріпилися як соціальна верхівка українського суспільства та отримали блискучу освіту, почав з’являтися інтерес до генеалогії власного роду.

Генеалогічні твори, що репрезентують практичний період генеалогії козацько-старшинських родів, мали переважно характер родинних хронік, а також сімейних літописців. Ці твори не публікувалися й зберігалися здебільшого у фамільних архівах. Відомі цінні родові колекції Галаганів, Гоголів, Горленків, Дорошенків, Іскрицьких, Забіл, Кочубеїв, Марковичів, Миклашевських, Милорадовичів, Остроградських, Сулим, Скоруп, Стороженків, Скоропадських, Туранських, Ханенків та ін. [7; 9; 10]. На жаль, значна частина родових паперів козацько-старшинських родів загинула ще наприкінці XIX ст. внаслідок розорення дворянських осередків та продажу маєтків. Так було втрачено родові архіви Апостолів, Гамалій, Жураковських, Кандиб, Лизогубів, Стаховичів, Туманських, Уманців та багатьох ін. Величезних втрат приватні архівні збірки зазнали під час подій 1917–1921 рр. Тому про генеалогічні пам’ятки сучасним дослідникам відомо переважно з праць попередників. Як наприклад, родовідні записки залишив відомий поет і перекладач Я. А. Маркович, нащадок заможного та впливового

козацько-старшинського роду, а також Г Га- лаган, М. Ханенко, П. Куліш, В. Ломиковський та інші.

Нині актуальним постає питання щодо автентичного відтворення історії найвидатні- ших козацько-старшинських родів України- Гетьманщини. Як писав українських вчений- генеалог В. Л. Модзалевський (1882–1920), автор відомих праць “Малоросійський Гер- бовник” та “Малоросійський Родословник”: “Лише ці роди, безпосередньо пов’язані з історією та побутовим устроєм старої Мало- росії, можна назвати Малоросійським дво- рянством і герби його зібрати до “Малоро- сійського Гербовника” [4]. Водночас, відомий український історик Олександр Петрович Оглоблін (справж. прізви. Мезько; 1899–1992) у своїй праці “Люди Старої України” довів, що українське національне і політичне життя продовжувалося після ліквідації Гетьманщи- ни у формі гуртків українських діячів, як на- приклад, новгород-сіверського, які “змагали- ся за відродження незалежної України” [18]. Своєю діяльністю ці патріотичні середовища (гуртки) “допровадили” до національного від- родження української нації ХІХ ст., а згодом до відродження української незалежної дер- жави у формі Української Народної Республі- ки в 1918 році. О. П. Оглоблін у 23 історико- біографічних нарисах праці “Люди Старої України” реконструював призабуті або невідомі імена нащадків гетьмансько-старшинського середовища колишньої Української держави ХVІІ–ХVІІІ ст. Водночас праця О. Оглобліна стала відповіддю і доповненням до майже од- нойменної праці видатного історика Гетьман- щини О. Лазаревського “Люди Старой Мало- росии”. Основна різниця полягає в тому, що О. П. Оглоблін наголошував про позитивну роль української козацької старшини та їхніх нащадків, їх політичну діяльність і спільну політичну ідеологію, спрямовану на визво- лення України з-під панування Росії. Як під- креслює професор Шкляр Л. С., “втративши власне традиційне право, а водночас і націо- нальну правничу культуру, українці змушені були привчатися жити за нормами і регламен- том іншонаціональних правничих цінностей, традицій і норм, які є сконденсованим виявом

національного характеру, національного мен- талітету, а, отже, чужий історичний досвід суспільного життя прилаштували до власних умов і форм іншоетнічного культурного до- свіду” [30]. У подальшому О. Оглоблін писав про значення історичного джерела “Історія Русів”, яка “відкрила мені у правдивому світлі той період історії України — другу половину ХVІІІ і першу чверть ХІХ століття, що з ним зв’язані початки українського національного відродження” [18]. Цей же аспект стосується і розвитку української національної культу- ри, літератури та музичного мистецтва. Як підкреслює доктор історичних наук, лауреат Державної премії України імені Тараса Шев- ченка С. І. Білокінь, “нову українську літера- туру творили, в першу чергу, репрезентанти класу дворян — від Котляревського, Квітки- Основ’яненка, Гребінки, Костомарова, Олексі Стороженка, через Кониського, Старицького, Карпенка-Карого аж до Лесі Українки, Коцю- бинського й навіть Бориса Грінченка” [4–5].

Так, одним з перших українських до- слідників, праці якого заклали підґрунтя ві- тчизняної генеалогії, був відомий історик О. М. Маркович (1790–1863), онук знаного державно-політичного і культурно-громад- ського діяча часів Гетьманщини, генераль- ного підскарбія Я. А. Марковича. У працях О. М. Марковича (зокрема, його “Историчес- кая и статистическая записка о дворянском сослови и дворянских имуществвах Черни- говской губернии”, нап. 1838 р.) приділена особлива увага підтвердженню шляхетського походження козацької старшини. Відомий і- сторик М. О. Максимович багато статей при- святив саме родознавству козацької старшини і, перш за все, висвітлював генеалогію та по- бут нової української еліти.

Серед фундаментальних праць, присвя- чених генеалогічним дослідженням україн- ської національної еліти ХVІІІ — ХІХ ст., були відомі вчені, серед них: Г. О. Милорадо- вич (“Малоросійское дворянство”, 1890 р. та “Родословная книга Черниговского дворян- ства” 1901 р.); О. М. Лазаревський (“Очерки старейших дворянських родов Черниговской губернии”, 1868 р.; “Очерки малоросійських фамілій. Материалы для истории общества в

XVII и XVIII в.”, 1875–1876 pp.; “Люди старой Малороссии”, 1880 p.); праці з актуальних питань українського родознавства видатного дослідника В. Л. Модзалевського та багатьох інших. У вищезазначених працях вся генеалогічна інформація викладається паралельно з історією соціального поступу роду по ієрархічних сходинах українського суспільства впродовж XVI–XIX ст. Крім того, у працях посилений саме історико-соціальний аспект, а не культурологічний.

Одна з перших фахових генеалогічних розвідок належить відомому українському генеалогу графу Г. О. Милорадовичу (1839–1905). У передмові до своєї праці “Малороссийское дворянство” (1890 р.) він визначив найдавніші українські козацько-старшинські родоводи та проаналізував ступінь їх дослідженості. Для цього вчений звернувся до наукового доробку російських родознавців, авторів довідників з генеалогії аристократичних родів Російської імперії, до кола яких потрапило чимало родів українського походження. Вперше Г. О. Милорадович опублікував списки козацько-старшинських родів, котрих було внесено до шостої, найпрестижнішої частини губернських родовідних книг та “Общего гербовника дворянских родов Всероссийской империи”. Дослідник відзначив також роль відомого українського родознавця О. М. Лазаревського (1834–1902) у висвітленні генеалогії деяких козацько-старшинських родів.

Грунтовні дослідження історії України та українського шляхетства О. Лазаревський розгорнув, працюючи в Чернігові, де в місцевих архівах зберігалися найбільші комплекси документів з історії Лівобережної України XVII–XVIII ст. Сюди були перевезені з Глухова документи другої Малоросійської колегії, Генеральної військової канцелярії, а також містилися цінні документи Чернігівської казенної палати, де були зосереджені справи фінансових установ, архів дворянського депутатського зібрання. О. Лазаревський безпосередньо здійснив архівні розвідки для з’ясування місця знаходження Малоросійської колегії, Генеральної військової канцелярії, в архіві Чернігівської казенної палати виявив частину Рум’янцівського опису, тому ця

пам’ятка активно почала досліджуватися місцевими науковцями. Завдяки його піклуванням О. М. Милорадович здійснив повне впорядкування архіву чернігівського дворянства. Його ж заходами було впорядковано й архів Чернігівського губернського статистичного комітету. Крім того, О. Лазаревський стежив за тим, щоб цінні у науковому відношенні справи з архіву Чернігівського окружного суду, відібрані на знищення, були передані до Києва і Центрального архіву давніх актів (ЦАДА). Він протестував проти передачі Рум’янцівського опису з Чернігова до Академії наук в Росію. Історик вважав, що писемні пам’ятки повинні зберігатися в тих місцях, де вони історично виникли. Результатом досліджень архівних документів стала публікація цілої низки важливих історичних джерел: “Отрывки из нежинских магистратских книг 1657–1674 гг.” (1887 р.), “Акты из истории землевладения в Малороссии” (1630–1690 гг.)” (1890 р.). Вчений широко використовував у своїх працях дані з родових архівів, а також зберіг низку документів із зібрань визначних українських родин: Миклашевських, Милорадовичів, Марковичів та ін. Окремими збірками видав документи кількох родинних архівів, що містили цінну інформацію з історії та культури Лівобережної України: “Мотыжинский архив” (1890 р.), у якому налічувалося 93 джерела, “Сулимовский архив” (1894 р.) — 183 документи, “Любецкий архив графа Милорадовича” (1898 р.) — 198 документів. Опрацювавши документи родових зібрань, О. Лазаревський підготував ґрунтовні роботи з генеалогії: “Очерки малороссийских фамилий” (1875–1876 pp.), “Люди Старой Малороссии” (1880–1882 pp.). За своє життя вчений зібрав велику бібліотеку і колекцію рукописів, які незадовго до смерті передав до Чернігівського музею В. В. Тарнавського та бібліотеки Київського університету (тепер вони частково зберігаються в ІР НБУВ). Як підкреслює В. В. Кривошея, О. М. Лазаревський був “першим істориком, який підняв українську генеалогію до рівня світової генеалогічної думки” [1–2]. Серед його послідовників він називає В. Л. Модзалевського, Г. О. Милорадовича та В. Б. Антоновича.

Звертаючись до визначальної для україн-

ської генеалогії наукової спадщини О. М. Лазаревського, В. Л. Модзалевський наголошує на його величезній ролі у дослідженні генеалогії “не у вузько спеціальних цілях”, тобто у використанні з утилітарною метою, а застосуванні її як допоміжної історичної дисципліни [13–14]. Важливо підкреслити, що констатуючи інтерес до сімейної історії та родознавства в Україні, В. Л. Модзалевський наполягав на більш ранньому виникненні його на українських теренах, ніж в Росії, оскільки пояснював це явище прагненням нової української еліти затвердити своє привілейоване становище. У передмові до “Малороссийского гербовника” (1914 р.) В. Л. Модзалевський у співавторстві з відомим геральдистом і генеалогом В. К. Луккомським, також звернулися до праць попередників, творчість яких розглядали як підтвердження тяжіння найосвіченіших людей Гетьманщини до родовідних досліджень [17; 19–21]. У цьому виданні є список літератури з генеалогії та історії кожного роду, яка подається разом з описом родового герба.

У передмові до першого тому своєї фундаментальної праці В. Л. Модзалевський (“Малороссийский родословник”, 1908 р.) спинився на внеску своїх попередників до української генеалогії [8, 108–110]. Він відзначив, що в 1843 році П. О. Куліш у післяслові до другого тому свого історичного роману “Михайло Чернишенко” висловив бажання почати збір матеріалів до сімейної історії та генеалогії козацько-старшинських родів. Але першою вдалою спробою реалізувати ці наміри В. Л. Модзалевський вважав студії М. О. Максимовича “Бубновская сотня” і “Обозрение городовых полков и сотен” та Г. О. Милорадовича “Родословная книга Черниговского дворянства”.

Відомий український історик С. Білокін у своїх працях висвітлює історію становлення генеалогії як наукової дисципліни на українських теренах [3; 5]. Його невелика за обсягом стаття надзвичайно повно репрезентувала історію вітчизняного родознавства. Особливу увагу автор приділив трьом найяскравішим постатям вітчизняного родознавства: О. Лазаревському, В. Модзалевському, О. Оглоблину. На думку вчених, праця О. Марковича “Исто-

рическая и статистическая записка о дворянском сословии и дворянских имуществах Черниговской губернии” характеризується як перша наукова студія в українській генеалогії.

На Четвертій геральдичній конференції (Львів, 1994 р.) В. В. Томазов у доповіді “Про перспективи розвитку історичної генеалогії” [26] підкреслив певні здобутки вітчизняного родознавства вже часів незалежності, а саме — на фундаментальну працю Н. М. Яковенко “Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна)” (К., 1993), праці Л. В. Войтовича “Генеалогія династії Рюриковичів” (К., 1990) та “Генеалогія династії Рюриковичів і Гедиміновичів” (К., 1992) [31]. Автор закликав об’єднати зусилля українських генеалогів для створення наукового організаційного центру, який сприяв би подальшому відродженню вітчизняного родознавства. Дослідник відзначав, що сучасна генеалогія вже змінила свій дисциплінарний статус і є спеціальною історичною дисципліною, яка здатна робити самостійний внесок у розв’язання нагальних питань історії суспільства. Під час проведення “Перших генеалогічних читань пам’яті Вадима Модзалевського” (Київ, 3–5 серпня 1995 р.) за участю науковців з України, Росії та США було прийнято рішення створити “Українське генеалогічне товариство” [25, 77–78]. Цей же напрям підтверджує й монографія В. В. Томазова “Генеалогія козацько-старшинських родів” (друга половина XVII — початок XXI ст.) (К., 2006), яка представлена в контексті розвитку світової генеалогії й відтворює історію становлення вітчизняного родознавства. Автор аналізує науковий доробок найвідоміших українських учених — О. М. Марковича, М. О. Максимовича, Г. О. Милорадовича, О. М. Лазаревського, В. Л. Модзалевського та ін. Найбільша увага концентрується на студіях з козацько-старшинської генеалогії, оскільки саме вони стали фундаментом для формування вітчизняного родознавства як наукової дисципліни.

Як відомо, у “Тарасі Бульба”, через півстоліття після знищення Запорозької Січі, М. В. Гоголь на матеріалі свого гетьмансько-старшинського роду розкрив героїчні сторінки козацької нації. Мислитель проводив

думку, що без козацької історії немає українського народу й нації. У своїй програмній статті “Роздуми Мазепи” М. В. Гоголь уперше в українській історіографії XIX ст. ствердив, що українська “волелюбна нація” на чолі з провідною козацько-гетьманською верствою (українським шляхетством), мала свою “самобутню державу” з демократичним козацьким ладом і “надалі хотіла жити” у своїй суверенній державі. Тому, культурософське бачення “малоросійства” в контексті історико-культурної дійсності України першої половини XIX ст., М. В. Гоголь проектував на національно-державницьке й культурне відродження, де українство та Україна є світовим феноменом.

У такому контексті генеалогічні дослідження нащадків козацько-старшинської верстви відіграють визначальну роль у розвитку національного родознавства як напрямку, оскільки дають змогу скласти загальне уявлення про стану ієрархію Української козацько-гетьманської держави та її наступних державницьких форм. Крім того, зі становленням козацько-гетьманського родознавства пов’язане оформлення статусу генеалогії як наукової дисципліни у царині української історичної та культурологічної науки. Тому ці дослідження набувають важливого значення для об’єктивного розвитку національної історіографії та культурознавства, насамперед з перспективи засвоєння методологічних новацій і концептуальних розробок модерної європейської науки.

У наступному актуальність вищезазначених проблем визначається такими культурософськими чинниками: необхідністю відтворити та реконструювати генетичні зв’язки між різними генераціями як аристократичних, так і неаристократичних верств українського суспільства кінця XVIII — першої половини XXI ст.; спроможністю родознавчих студій висунути й обґрунтувати конструктивні підходи для розв’язання низки актуальних проблем соціальної, економічної, політичної історії зазначеної доби постгетьманщини; значенням

історико-культурних розвідок для становлення та утвердження дисциплінарного статусу сучасної української генеалогії. Вирішення цих проблем надасть можливість послідовно розв’язати такі проблеми: з’ясувати стан розробки генеалогії козацько-старшинських родів та їх нащадків у національній історіографії кінця XVIII — першої половини XXI ст.; виокремити та проаналізувати основні підходи, теоретичні засади щодо методики у дослідженні родоводів козацько-гетьманської старшини та їх нащадків; визначити сукупність чинників, які зумовили зміну дисциплінарного статусу українського родознавства; дослідити процес формування генеалогічних джерел, висвітлити рівень їх наукової інформативності та достовірності; обґрунтувати методичні можливості сучасної генеалогії щодо розв’язання конкретних проблем з обсягу загальних напрямів історичної та культурологічної науки.

В цьому контексті культурологічні дослідження повинні ставити за мету наступне: висвітлити здобутки вітчизняного родознавства у галузі козацько-старшинської генеалогії, проаналізувати специфіку й особливості наукових підходів у працях українських генеалогів та культурознавців; узагальнити ключові теоретичні засади та методики генеалогічних досліджень; визначити найважливіші чинники, які зумовили генезис дисциплінарного статусу українського родознавства — від утилітарного (практичного) до наукового, а в подальшому — від допоміжної історичної дисципліни до спеціальної культурологічної; розглянути основні групи джерел для складання родоводів козацької старшини, простежити історію їх формування, визначити ступінь їх наукової інформативності та достовірності; довести теоретичний механізм сучасної генеалогії з перспективи висунення, формулювання та розв’язання провідних проблем історичної та культурологічної науки, зокрема соціальної історії, історії української культури та провідних її носіїв — представників національної еліти України кінця XVIII — першої половини XIX ст.

## Література:

1. А. Л. [Лазаревський О.] Историческая и статистическая записка о дворянском сословии и дворянских имуществах Черниговской губернии. Составлена черниговским губернским предводителем дворянства А. М. Марковичем. Издана Г. А. Милорадовичем. Чернигов. 1894. 56 с. / А. Л. // Киевская старина. — 1894. — Т. 47. — № 12. — С. 506–507.
2. Баранівська (Горенко) Л. І. Гетьмансько-старшинське середовище та культурно-музичне життя в Україні другої половини XVII–XVIII ст. : [автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 “Музичне мистецтво”] / Баранівська Лариса Іванівна. — К. : Вид. центр Ін-ту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2001. — 24 с.
3. Білокінь С. Про національну аристократію України / Білокінь Сергій // Розбудова держави. — 1992. — Вип. 26. — С. 240–249.
4. Білокінь С. Доля української національної аристократії / Білокінь Сергій // Генеза : Філософія. Історія. Політологія / Гол. ред. С. Грабовський. — К. : Вид-во “Генеза”, 1996. — С. 134–148.
5. Білокінь С. І. Український родословник / Білокінь Сергій Іванович // Українська культура. — 1992. — № 4. — С. 12–13.
6. Богдашина О. М. Джерелознавство історії України : питання теорії, методики, історії / Навчально-методичний посібник. — 3-е вид., доп. і переробл. / Богдашина Олена Миколаївна. — Харків : Вид-во “Сага”, 2009. — 214 с.
7. В. А. [Антонович В. Б.] Сулимовський архів — фамільные бумаги Сулим, Скоруп і Войцеховичей. Киев. 1884. Издатель А. Лазаревский / В. А. // Киевская старина. — 1884. — Т. 10. — № 10. — С. 332–336.
8. Горенко Л. І. Українське наукове родознавство: стан, проблеми та перспективи дослідження // Українська освіта у світовому часопросторі : Матеріали Третього Міжнародного конгресу (м. Київ, 21–22 жовтня 2009 р.) / Горенко Лариса Іванівна. — К. : Українське агентство інформації та друку “Рада”, 2009. — Кн. 1. — С. 108–114.
9. Горенко Л. І. Дворянсько-поміщицьке середовище Полтавщини кінця XVIII — першої половини XIX ст.: історико-культурологічні виміри / Горенко Лариса Іванівна // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: Наук. журнал. — К. : Міленіум, 2009. — № 2. — С. 28–34.
10. Горенко Л. І. Михайло Остроградський — видатний представник національної еліти України першої половини XIX ст. / Горенко Лариса Іванівна // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: Наук. журнал. — К. : Міленіум, 2009. — № 1. — С. 53–59.
11. Горенко Л. І. Нові відомості про родину Полторацьких / Горенко Л. І. // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць / За заг. редакцією академіка АПН України Свуха М. Б., укладач — О. В. Михайличенко. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2007. — Випуск 33. — С. 21–25.
12. Дашкевич Я. Р. Дослідницькі проблеми української генеалогії / Дашкевич Я. Р. // Знак. — 1995. — лютий. — № 9. — С. 6–7.
13. Калакура Я. С. Історіографія та джерельна база українознавчих досліджень / Калакура Ярослав Степанович // Калакура Я. С. Історичні засади українознавства. — К. : НДІУ, 2007. — С. 119–297.
14. Калакура Я. С. Методологічний інструментарій українознавця / Калакура Ярослав Степанович // Українознавство. — 2003. — № 1. — С. 76–79.
15. Кривошея В. В. Українська генеалогія: стан і перспективи розвитку / Кривошея Володимир Володимирович // Перша заочна наукова конференція з питань генеалогії і біографіки, присвячена 160-річчю з дня народження О. М. Лазаревського. Тези повідомлень. м. Вінниця, 14 червня 1994 р. — Вінниця, 1994. — С. 3–4.
16. Кривошея В. В. Генеалогія українського козацтва: Нариси історії козацьких полків / Кривошея Володимир Володимирович. — К. : Стило, 2002. — 396 с.
17. Лукомський В. К., Модзалевський В. Л. Малоросійський гербовник с рисунками Егора Нарбута / Лукомський В. К., Модзалевський В. Л. — К. : “Либідь”, 1993. — 213 с. (Репринт. изд. — СПб., 1914).
18. Мезько-Оглоблин Олександр. Люди старої України та інші праці / Олександр Мезько-Оглоблин // Ред.: Любомир Р. Винар; Упоряд.: А. Атаманенко. — Острого, Нью-Йорк: Редакційно-видавничий відділ Ун-ту “Острозька Академія”, 2000. — 454 с.
19. Модзалевський В. К. Родословной гетмана Даниїла Апостола / Модзалевський В. // Киевская старина. — 1904. — Т. 87. — № 12. — Отд. 2. — С. 140–142.
20. Модзалевський В. Генеральний судья Иван Чарныш и его род / Модзалевський В. // Киевская старина. — 1904. — Т. 84. — № 3. — Отд. 1. — С. 315–347; Т. 85. — № 4. — Отд. 1. — С. 1–35; № 5. — Отд. 1. — С. 193–230.
21. Модзалевський В. Зеньковский полковник Василик Шиман и его потомство / Модзалевський В. // Киевская старина. — 1905. — Т. 90. — № 7 / 8. — Отд. 2. — С. 38–42.
22. Опанасенко В. В. Джерелознавча база генеалогічних досліджень дворянських родів Чернігівської губернії / Опанасенко В. В. // Проблеми історії України XIX — початку XX ст. — К., 2001. — С. 300–306.
23. Томазов В. В. Становлення української генеалогії як наукової дисципліни. Початковий етап / Томазов Валерій В’ячеславович // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. 36. наук. праць і спогадів: У 2 ч. — К., 2001. — Число 6 (7). — Ч. 1. — С. 96–104.
24. Томазов В. В. Генеалогія козацько-старшинських родів: історіографія та джерела (друга половина XVII — початок XXI ст.) / Томазов Валерій В’ячеславович. — К. : Видавничий дім “Стило”, 2006. — С. 6–7.
25. Томазов В. В. Украинское генеалогическое общество // Генеалогический вестник. — 2001. — № 1. — С. 77–78.
26. Томазов В. В. Про перспективи розвитку історичної генеалогії // Четверта наук. геральд. конф. (Львів, 10–12 листопада 1994 р.). Збірник тез, повідомлень та доповідей. — Львів, 1994. — С. 75–77.
27. Чернецький Є. Правобережна шляхта за російського панування (кінець XVIII — початок XIX ст.). Джерела, структура стану, роди / Чернецький Євген. — Біла Церква: Вид. О. В. Пшонківський, 2007. — 176 с.
28. Шевчук В. Державотворчі й національно-стабілізуючі еліти в українському суспільстві XVI–XVIII століть // Шевчук В. Муза Роксоланська: Українська література XVI–XVIII століть: У 2 кн. Книга друга: Розвинене бароко. Пізнє бароко / Шевчук Валерій Олександрович. — К. : “Либідь”, 2005. — С. 22–37; іл.
29. Шкляр Л. Є. Особа в етногенезі / Леонід Євдокимович Шкляр // Життя етносу: соціокультурні нариси: Навч. посібник / Б. Попов (керівник автор. колективу), В. Ігнатів, М. Степико та ін. — К. : Либідь, 1997. — С. 55–70.
30. Шкляр Л. Є. Право як атрибут національної культури: українознавчий аспект / Л. Є. Шкляр // Феномен української культури : методологічні засади осмислення / Відп. ред.: В. Шинкарук, Є. Бистрицький. — К. : Фенікс, 1996. — С. 260–277.
31. Яковенко Н. М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст.: (Волинь і Центральна Україна) / Яковенко Наталія. — К. : Наук. думка, 1993. — 416 с.
32. Яковенко Н. До питання про методологію вивчення історії України / Наталія Яковенко // Генеза: Філософія. Історія. Політологія / Гол. ред. С. Грабовський. — К. : Вид-во “Генеза”, 1996. — С. 118–123.